

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Markéty Šmídové na téma

**Teoretické a metodologické problémy sociolingvistické analýzy
konverzačních markerů: *boludo* v argentinské španělštině
(vedoucí práce doc. PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.)
Ústav romanistiky, FF JU v Českých Budějovicích, 2019**

vypracovala doc. Mgr. Miroslava Aurová, PhD.

Předkládaná disertační práce se zabývá konverzačním markerem *boludo* užívaným v argentinské španělštině (příhodně *porteňštině*, viz objasnění termínu str. 204), k jehož analýze přistupuje autorka z perspektivy sociolingvistické, ač v kombinaci s jinými teoretickými přístupy a ve srovnání s jiným markerem – *che*. Nicméně analýza používání tohoto markeru není jediným a hlavním cílem: tento jazykový prvek zde slouží nejen jako předmět sociolingvistické analýzy, nýbrž jako prostředek pro ilustraci teoretických a metodologických potíží, které mohou nastat (a nastávají), je-li předmětem sociolingvistického výzkumného zájmu jazyková jednotka jiného řádu, než který bývá obvykle analyzován. Jak totiž vysvětluje autorka, volba konverzačního ukazatele bývá v sociologických pracích spíše sporadická a metodologie aplikovaná na jednotky fonologické či morfosyntaktické, nemusí být při automatickém uplatnění vhodná. Z tohoto důvodu je autorčíným cílem "*poukázat na jednotlivé obtíže a sporné otázky, popsat je a nakonec celý výzkumný proces (sběr dat, analýzu a následné vyhodnocení výsledků) ilustrovat na vybraném konverzačním markeru,*" (str. 12). A dále: "*vyústěním rozvahy nad metodologickými problémy je pak pokus o návrh modelu výzkumného přístupu, jímž se budeme řídit při vlastních analýzách,*" (str. 13). Ohledně výše zmíněné kombinace přístupů je později upřesněno, že "*naším cílem totiž není při analýzách vycházet z jediného přístupu k markerům, který by byl vymezen jedním autorem či jedním kolektivem autorů, ale naopak vybudovat si alespoň částečně přístup svébytný (teoretický i metodologický) [...],*" (str. 114).

Autorka přistupuje ke svému záměru opřena o bibliografii, jejíž šíře zaujme na první pohled, a vybavena úctyhodnou erudicí, která ji dovoluje pohybovat se suverénně na poli sociologie, konverzační analýzy a analýzy diskurzu. Poukazuje na nutnost interdisciplinárního přístupu a sama jej efektivně a zdařile aplikuje, přičemž konverzační ukazatelé jsou skutečně průsečíkem výše zmíněných teoretických paradigmat, napříč kterými "*prochází všudypřítomný předmět pragmatiky (či pragmalingvistiky),*" (str. 19).

Práce je rozsáhlá, bez resumé a příloh čítá 329 stran, nicméně příjemce nenabývá pocitu nadbytečnosti některých informací; naopak text je předkládán ve svižné a promyšlené argumentační linii a poskytuje čtenáři dílčí shrnutí; pozice autorky, včetně připomínek a pochybností, je vždy patrná a srozumitelná. Práce se rozpadá do celkem 10 logicky řazených kapitol. První polovina práce (kapitoly 1-5, cca 160 stran) pojednává o konkrétních teoretických přístupech, do jejichž průniku autorka konverzační markery situuje: tedy o konverzační analýze (kap. 2), o analýze diskurzu (kap. 3) a o sociolingvistice (kap. 4). Každý z těchto oddílů je výborně sestavenou syntézou mnoha poznatků z daných oborů, jejich historie a základních pojmů, což dokazuje dle mého názoru autorčinu nadstandardní připravenost a naprosté zvládnutí materie. Ještě cennější jsou závěry oddílů, v nichž autorka zdůvodňuje, čím jednotlivá teoretická paradigmatata mohou být přínosná pro analýzu konverzačních ukazatelů, které aspekty je vhodné použít pro pozorování konverzačních markerů a začlenit je i do sociolingvistické analýzy, které aspekty jsou v případném rozporu a které aspekty naopak to které paradigma nezohledňuje. Kupříkladu u konverzační analýzy (CA) se poukazuje na skutečnost, že konverzační ukazatelé jako předmět analýzy se zrodily jako "vedlejší" produkt analýzy konverzační struktury (str. 40). Autorka příhodně poznamenává, že *"cíle CA jsou více strukturální a orientované na univerzálie a metoda unmotivated inquiry není kompatibilní s apriorním zájmem o výzkum konkrétních jazykových jednotek"* (str. 41). Naopak ale pro autorku může být konverzační analýza *"efektivním nástrojem pro identifikaci míst jejich výskytu v konverzaci, tedy indikátorem jejich distribuce, a zároveň naznačovat funkce, které mohou plnit v rámci systému střídání replík,"* (str. 41).

U analýzy diskurzu (AD) autorka upozorňuje na problémy vymezení AD spojené s formalisticko-funkční opozicí a s vymezením vůči textové lingvistice. Pro výzkum konverzačních markerů, identifikaci jejich vlastností a funkcí, je podle ní z hlediska pragmatického nezbytná základní znalost mluvních aktů, implikatur a inferencí, koncepce kontextu a optimální relevance a ostenze. Do tohoto oddílu včleňuje autorka pasáž o vokativech, tedy konverzačních markerech s apelativní/vokativní funkcí, jakými jsou právě *boludo* a *che*; polemizuje například s tripozičním systémem vokativů (str. 123).

Vzhledem k zaměření, které vyplývá z názvu práce, je nakonec zařazen oddíl věnovaný sociolingvistice: představují se zde konceptuální rozdíly sociolingvistických škol (interpretativní a variační), uvažuje se nad metodou sběru dat. Precizní promyšlení jednotlivých dílčích aspektů poskytuje autorce solidní východisko i jistotu pro rozhodnutí o vlastním vzorku, tedy konverzačních markerech, ohledně kterých konstatuje, že *"sociologický výzkum proměnných diskurzivního či konverzačního řádu [...] prozatím těší pouze omezenému zájmu a není zaběhnutým standardem. Navíc s sebou přináší řadu metodologických komplikací, kterým badatelé nevěnovali příliš pozornosti,"* (str. 174).

Zmíněné tři oddíly představují hutný výklad, v němž autorka předkládá v rychlém sledu mnoho různých aspektů, ale jak jsem již uvedla, příjemce se v textu neztrácí: autorka čtenáře textem vhodně provází, opakovaně rekapituluje řečené a

pokud se objeví nový koncept, porovnává jej s předchozími. To vše podtrhuje značná stylistická zručnost, s níž autorka dokazuje soustředěný postup, který u takto rozsáhlých textů nebývá běžný (byť je vítaný a žádoucí).

Po představení základních disciplín, jejich metodologie, základních pojmů atp., přichází kapitola nazvaná *Metodologické problémy sociologické analýzy markerů* (kap. 6), v níž je vynikajícím způsobem shrnuto dosud řečené, navíc vždy s ohledem na problematiku konverzačních ukazatelů: autorka rekapituluje, které metodologické aspekty mohou být relevantní pro studium konverzačních markerů. Zároveň jsou zde předloženy základní hypotézy ohledně vlastní metodologie: postupná analytická strategie (prostupnost fáze sběru dat a (pre)analýzy) a kombinace typů pozorování (aktivní přímé, zúčastněné, anonymní). Autorka se rovněž zamýšlí nad specifičností výzkumu konverzačních markerů, přičemž poukazuje na nízký počet sociolingvistických studií (které jsou obvykle zaměřené na fonologickou či lexikální stránku), na polyfunkčnost a kontextovou flexibilitu konverzačních ukazatelů, problematiku zachycení každodenní konverzace (problém manipulace mluvčím) a na problematiku (ne)použití sledovaného markeru – nepravá variace (str. 183). Také je zde představen návrh přístupu – metody analýzy s konkrétním zaměřením na konverzační jevy, který bude v následujícím aplikován na vlastní vzorek.

Markétu Šmídovou v tomto ohledu charakterizuje eklektismus: sama zdůrazňuje nutnost triangulace dat, ale v podstatě sama volí triangulaci teoreticko-metodologickou, kdy vybírá a kombinuje nejadekvátnější dílčí koncepce, které přetavuje do jednoho nového celku. Autorka odvážně ukotvila svůj výzkum mezi několika teoretických přístupů, s vědomím výhod a zároveň možné slepoty každého z nich, i s rizikem možného terminologického roztržštění: výzkum však stojí pevně rozkročen mezi vhodnými dílčími teoriemi sociolingvistiky, konverzační analýzy a analýzy diskurzu. Z textu lze ovšem vytušit, že některé koncepty jsou jí bližší: inspiraci i tmelící materiál našla v teorii relevance, kterou vhodně doplňuje výše zmíněné.

V dosavadním výkladu se postupně objevují hypotézy, zejména tam, kde autorka pochybuje o navržených definicích, klasifikacích apod. očekává potvrzení či vyvrácení až na základě vzorku. Dle mého názoru je tento způsob, heuristický v určité fázi, zajímavý a sympatický, neboť umožňuje otevřený dialog mezi hypotézou a empirií – mezi oběma stranami je obousměrná komunikace a možné vzájemné ovlivňování. Autorka tento postup otevřeně přiznává: "*mnohá relevantní teoreticko-metodologická fakta mohou vyvstat až v průběhu samotných analýz [...] (str. 111)*". Lze říci, že implicitně, ale i explicitně, prosvítá základní *modus operandi* Markéty Šmídové. Kritický duch nedovoluje autorce zaujmout apriorní stanovisko, zároveň ji nutí hledat takový popis modelu, který by byl velmi flexibilní, přitom přesný a s dostatečnou vypovídající hodnotou, i za cenu opuštění pohodlných a ověřených kritérií a za rizika spojená se zahazením vlastních hypotéz.

Z těchto úvah pak vzniká design a realizace projektu výzkumu. Z předloženého modelu a z úvah, které jej doprovází, je patrné precizní promyšlení všech možných aspektů, včetně kritických bodů; autorka s kritickým náhledem ví o každém svém kroku a návodně instruuje příjemce. Nejprve na cca 120 stránkách popisuje historii realizace svého výzkumu (kap.7) a poté přistupuje k analýzám kvalitativním (kap. 8) a kvantitativním (kap. 9). V nich přináší popisy dle jednotlivých identifikovaných pozic, u nichž jsou identifikovány konverzační mechanismy (kap. 8.2), relevance a inference (8.3) a funkce (8.4). K obsahu zde nemám připomínky, argumenty a závěry přijímám jako dobře zdůvodněné. Snad bych v této části ocenila nějaké vizuální shrnutí s byť minimální kvantifikací (přestože je mi jasné, že v této části se jedná zejména o analýzu kvalitativní). Výklad pokračuje analýzou zdvořilosti, hierarchie a solidarity; autorka zde konstatuje, že "*síla markeru boludo však tkví především v jeho sociálně indikačním potenciálu*" [...] a "*zejména na mikroúrovní nás informuje o závažné distinkci mezi formálním a neformálním stylem a ještě specifitěji o distinkci mezi "neutrálním" rutinním neformálním konverzačním stylem a stylem konverzačním kontextově příznakovým v rámci komunikace v uzavřených skupinách o vysokém stupni vzájemné důvěry mezi jejich členy*" (str. 257). Tento závěr se bude zdát potvrzen i rozporem zjištěným v užívání *boludo* proti *che* ve prospěch *boludo* u vyšší třídy (str. 304 a 305). U vztahu k sociálním proměnným (kap. 8.6) představuje autorka možná vysvětlení častého používání *boludo* u věkové skupiny v nejproduktivnější fázi života – což je proti dosavadním studiím, které považovaly marker *boludo* jako typický pro mluvu mladých. Je chvályhodné, že autorka vedle svých závěrů přináší i zamyšlení se nad možnými zkresleními výsledků či nad jinými eventuálními výklady; svědčí to o zdravém a etickém přístupu, který v sobě kombinuje sebejistotu i pokoru.

Kvantitativní zpracování vzorku pak poskytuje rozsáhlá kapitola 9, kde se autorka snaží ověřit obvyklé přisuzování používání *boludo* mladým lidem. Proto se snaží "*kvantitativně otestovat, zda je věk jedinou relevantní proměnnou mající dopad na opakovaný výskyt boludo, a v opačném případě odhalit, jaké další faktory ovlivňují sociolingvistickou povahu tohoto markeru,*" (str. 266). Následuje podrobný popis stylových variací a *style-shifting* – kterému pak autorka připisuje hlavní roli pro zvýšenou frekvenci užití. Výsledky jsou zaneseny do návodných tabulek a grafů.

Zajímavou je také kapitola 10, ve které se velice podrobně a z různých hledisek srovnávají markery *che* a *boludo*, u nichž autorka konstatuje rozdílnost danou restrikcemi z důvodů hierarchie a zdvořilosti. Všechny kvalitativní i kvantitativní analýzy jsou doplněny metodou introspekce, která poskytuje cenný náhled rodilého mluvčího-pozorovaného na zjištěné výsledky.

Pro účely obhajoby pokládám autorce následující dotazy:

1. Zaujalo mě, že autorka považuje za jednu ze základních znalostí z hlediska pragmatiky mluvní akty. Ve svých analýzách s nimi (z pochopitelných důvodů – rozsahu) nepracuje (str. 111). Setkala se ve svých vzorcích však nějakou souvislostí mezi typem

- ilokučního aktu a výskytem *che/boludo*? Byly by nějaké typy ilokučních aktů "náchylné" či "odmítavé" k přítomnosti těchto ukazatelů?
2. Na str. 237 se vysvětluje užití *boludo* pro účely "*být dělicí osou dvou repetitivních nebo synonymních výpovědí či alespoň rekurzivních konstrukcí a zesilovat tak jejich zvláštní rétoricko-stylistický příznak*", následuje příklad (26). Je skutečně možné uvažovat o záměrném použití **stylistko-rétorickém**? Nejednalo by se spíše o případ, kdy mluvčí použije marker jako výplň, pro rozmyšlení toho, co bude následovat – tedy jakousi slovní vatu (*muletilla*)?
 3. Podobně, ohledně jazykových funkcí (str. 253): autorka je vztahuje k Jakobsonovu dělení. Lze však skutečně hovořit o **funkci metajazykové** (či metadiskurzivní, metakomunikační), která promluvu strukturuje a poskytuje vodítka a je tudíž prostředkem záměrným a kontrolovaným?

Závěrem bych chtěla pouze konstatovat, že Mgr. Markéta Šmídová dle mého názoru v plné šíři prokázala schopnost vědeckého přístupu, a že její disertační práce představuje značný přínos nejen v oblasti romanistiky, ale také v oblasti obecné lingvistiky. Práce vyniká precizním přístupem k jazykovému vzorku, neobvyklým vzhledem do dané problematiky a hlubokou znalostí metodologických přístupů, které autorce umožnily vytvořit logický a ucelený model pro analýzu a které zároveň poskytly prostor, aby se plně projevila autorčina erudice, etická vědecká práce a schopnost hluboké abstraktní úvahy.

S uvážením všeho výše řečeného, s vědomím plné zodpovědnosti a s radostí práci Mgr. Markéty Šmídové jednoznačně **doporučuji k obhajobě jako podklad pro získání titulu Ph.D.**

V Českých Budějovicích, dne 3. ledna 2020.

doc. Mgr. Miroslava Aurová, PhD.
Ústav romanistiky Filozofické fakulty
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Markéty Šmídové na téma

**Teoretické a metodologické problémy sociolingvistické analýzy
konverzačních markerů: *boludo* v argentinské španělštině
(vedoucí práce doc. PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.)
Ústav romanistiky, FF JU v Českých Budějovicích, 2019**

vypracovala doc. Mgr. Miroslava Aurová, PhD.

Předkládaná disertační práce se zabývá konverzačním markerem *boludo* užívaným v argentinské španělštině (příhodně *porteňštině*, viz objasnění termínu str. 204), k jehož analýze přistupuje autorka z perspektivy sociolingvistické, ač v kombinaci s jinými teoretickými přístupy a ve srovnání s jiným markerem – *che*. Nicméně analýza používání tohoto markeru není jediným a hlavním cílem: tento jazykový prvek zde slouží nejen jako předmět sociolingvistické analýzy, nýbrž jako prostředek pro ilustraci teoretických a metodologických potíží, které mohou nastat (a nastávají), je-li předmětem sociolingvistického výzkumného zájmu jazyková jednotka jiného řádu, než který bývá obvykle analyzován. Jak totiž vysvětluje autorka, volba konverzačního ukazatele bývá v sociologických pracích spíše sporadická a metodologie aplikovaná na jednotky fonologické či morfosyntaktické, nemusí být při automatickém uplatnění vhodná. Z tohoto důvodu je autorčím cílem "*poukázat na jednotlivé obtíže a sporné otázky, popsat je a nakonec celý výzkumný proces (sběr dat, analýzu a následné vyhodnocení výsledků) ilustrovat na vybraném konverzačním markeru,*" (str. 12). A dále: "*vyústěním rozvahy nad metodologickými problémy je pak pokus o návrh modelu výzkumného přístupu, jímž se budeme řídit při vlastních analýzách,*" (str. 13). Ohledně výše zmíněné kombinace přístupů je později upřesněno, že "*naším cílem totiž není při analýzách vycházet z jediného přístupu k markerům, který by byl vymezen jedním autorem či jedním kolektivem autorů, ale naopak vybudovat si alespoň částečně přístup svébytný (teoreticky i metodologicky) [...],*" (str. 114).

Autorka přistupuje ke svému záměru opřena o bibliografii, jejíž šíře zaujme na první pohled, a vybavena úctyhodnou erudicí, která ji dovoluje pohybovat se suverénně na poli sociologie, konverzační analýzy a analýzy diskurzu. Poukazuje na nutnost interdisciplinárního přístupu a sama jej efektivně a zdařile aplikuje, přičemž konverzační ukazatelé jsou skutečně průsečíkem výše zmíněných teoretických paradigmat, napříč kterými "*prochází všudypřítomný předmět pragmatiky (či pragmalingvistiky),*" (str. 19).

Práce je rozsáhlá, bez resumé a příloh čítá 329 stran, nicméně příjemce nenabývá pocitu nadbytečnosti některých informací; naopak text je předkládán ve svižné a promyšlené argumentační linii a poskytuje čtenáři dílčí shrnutí; pozice autorky, včetně připomínek a pochybností, je vždy patrná a srozumitelná. Práce se rozpadá do celkem 10 logicky řazených kapitol. První polovina práce (kapitoly 1-5, cca 160 stran) pojednává o konkrétních teoretických přístupech, do jejichž průniku autorka konverzační markery situuje: tedy o konverzační analýze (kap. 2), o analýze diskurzu (kap. 3) a o sociolingvistice (kap. 4). Každý z těchto oddílů je výborně sestavenou syntézou mnoha poznatků z daných oborů, jejich historie a základních pojmů, což dokazuje dle mého názoru autorčinu nadstandardní připravenost a naprosté zvládnutí materie. Ještě cennější jsou závěry oddílů, v nichž autorka zdůvodňuje, čím jednotlivá teoretická paradigmatata mohou být přínosná pro analýzu konverzačních ukazatelů, které aspekty je vhodné použít pro pozorování konverzačních markerů a začlenit je i do sociolingvistické analýzy, které aspekty jsou v případném rozporu a které aspekty naopak to které paradigma nezohledňuje. Kupříkladu u konverzační analýzy (CA) se poukazuje na skutečnost, že konverzační ukazatelé jako předmět analýzy se zrodily jako "vedlejší" produkt analýzy konverzační struktury (str. 40). Autorka příhodně poznamenává, že *"cíle CA jsou více strukturální a orientované na univerzálie a metoda unmotivated inquiry není kompatibilní s apriorním zájmem o výzkum konkrétních jazykových jednotek"* (str. 41). Naopak ale pro autorku může být konverzační analýza *"efektivním nástrojem pro identifikaci míst jejich výskytu v konverzaci, tedy indikátorem jejich distribuce, a zároveň naznačovat funkce, které mohou plnit v rámci systému střídání replik,"* (str. 41).

U analýzy diskurzu (AD) autorka upozorňuje na problémy vymezení AD spojené s formalisticko-funkční opozicí a s vymezením vůči textové lingvistice. Pro výzkum konverzačních markerů, identifikaci jejich vlastností a funkcí, je podle ní z hlediska pragmatického nezbytná základní znalost mluvních aktů, implikatur a inferencí, koncepce kontextu a optimální relevance a ostenze. Do tohoto oddílu včleňuje autorka pasáž o vokativních, tedy konverzačních markerech s apelativní/vokativní funkcí, jakými jsou právě *boludo* a *che*; polemizuje například s tripozičním systémem vokativů (str. 123).

Vzhledem k zaměření, které vyplývá z názvu práce, je nakonec zařazen oddíl věnovaný sociolingvistice: představují se zde konceptuální rozdíly sociolingvistických škol (interpretativní a variační), uvažuje se nad metodou sběru dat. Precizní promyšlení jednotlivých dílčích aspektů poskytuje autorce solidní východisko i jistotu pro rozhodnutí o vlastním vzorku, tedy konverzačních markerech, ohledně kterých konstatuje, že *"sociologický výzkum proměnných diskurzivního či konverzačního řádu [...] prozatím těší pouze omezenému zájmu a není zaběhnutým standardem. Navíc s sebou přináší řadu metodologických komplikací, kterým badatelé nevěnovali příliš pozornosti,"* (str. 174).

Zmíněné tři oddíly představují hutný výklad, v němž autorka předkládá v rychlém sledu mnoho různých aspektů, ale jak jsem již uvedla, příjemce se v textu neztrácí: autorka čtenáře textem vhodně provází, opakovaně rekapituluje řečené a

pokud se objeví nový koncept, porovnává jej s předchozími. To vše podtrhuje značná stylistická zručnost, s níž autorka dokazuje soustředěný postup, který u takto rozsáhlých textů nebývá běžný (byť je vítaný a žádoucí).

Po představení základních disciplín, jejich metodologie, základních pojmů atp., přichází kapitola nazvaná *Metodologické problémy sociologické analýzy markerů* (kap. 6), v níž je vynikajícím způsobem shrnuto dosud řečené, navíc vždy s ohledem na problematiku konverzačních ukazatelů: autorka rekapituluje, které metodologické aspekty mohou být relevantní pro studium konverzačních markerů. Zároveň jsou zde předloženy základní hypotézy ohledně vlastní metodologie: postupná analytická strategie (prostupnost fáze sběru dat a (pre)analýzy) a kombinace typů pozorování (aktivní přímé, zúčastněné, anonymní). Autorka se rovněž zamýšlí nad specifičností výzkumu konverzačních markerů, přičemž poukazuje na nízký počet sociolingvistických studií (které jsou obvykle zaměřené na fonologickou či lexikální stránku), na polyfunkčnost a kontextovou flexibilitu konverzačních ukazatelů, problematiku zachycení každodenní konverzace (problém manipulace mluvčím) a na problematiku (ne)použití sledovaného markeru – nepravá variace (str. 183). Také je zde představen návrh přístupu – metody analýzy s konkrétním zaměřením na konverzační jevy, který bude v následujícím aplikován na vlastní vzorek.

Markétu Šmídovou v tomto ohledu charakterizuje eklektismus: sama zdůrazňuje nutnost triangulace dat, ale v podstatě sama volí triangulaci teoreticko-metodologickou, kdy vybírá a kombinuje nejadekvátnější dílčí koncepce, které přetavuje do jednoho nového celku. Autorka odvážně ukotvila svůj výzkum mezi několika teoretických přístupů, s vědomím výhod a zároveň možné slepoty každého z nich, i s rizikem možného terminologického roztržštění: výzkum však stojí pevně rozkročen mezi vhodnými dílčími teoriemi sociolingvistiky, konverzační analýzy a analýzy diskurzu. Z textu lze ovšem vytušit, že některé koncepty jsou jí bližší: inspiraci i tmelící materiál našla v teorii relevance, kterou vhodně doplňuje výše zmíněné.

V dosavadním výkladu se postupně objevují hypotézy, zejména tam, kde autorka pochybuje o navržených definicích, klasifikacích apod. očekává potvrzení či vyvrácení až na základě vzorku. Dle mého názoru je tento způsob, heuristický v určité fázi, zajímavý a sympatický, neboť umožňuje otevřený dialog mezi hypotézou a empirií – mezi oběma stranami je obousměrná komunikace a možné vzájemné ovlivňování. Autorka tento postup otevřeně přiznává: "*mnohá relevantní teoreticko-metodologická fakta mohou vyvstat až v průběhu samotných analýz [...] (str. 111)*". Lze říci, že implicitně, ale i explicitně, prosvítá základní *modus operandi* Markéty Šmídové. Kritický duch nedovoluje autorce zaujmout apriorní stanovisko, zároveň ji nutí hledat takový popis modelu, který by byl velmi flexibilní, přitom přesný a s dostatečnou vypovídající hodnotou, i za cenu opuštění pohodlných a ověřených kritérií a za rizika spojená se zahazením vlastních hypotéz.

Z těchto úvah pak vzniká design a realizace projektu výzkumu. Z předloženého modelu a z úvah, které jej doprovází, je patrné precizní promyšlení všech možných aspektů, včetně kritických bodů; autorka s kritickým náhledem ví o každém svém kroku a návodně instruuje příjemce. Nejprve na cca 120 stránkách popisuje historii realizace svého výzkumu (kap.7) a poté přistupuje k analýzám kvalitativním (kap. 8) a kvantitativním (kap. 9). V nich přináší popisy dle jednotlivých identifikovaných pozic, u nichž jsou identifikovány konverzační mechanismy (kap. 8.2), relevance a inference (8.3) a funkce (8.4). K obsahu zde nemám připomínky, argumenty a závěry přijímám jako dobře zdůvodněné. Snad bych v této části ocenila nějaké vizuální shrnutí s byť minimální kvantifikací (přestože je mi jasné, že v této části se jedná zejména o analýzu kvalitativní). Výklad pokračuje analýzou zdvořilosti, hierarchie a solidarity; autorka zde konstatuje, že "*síla markeru boludo však tkví především v jeho sociálně indikačním potenciálu*" [...] a "*zejména na mikroúrovní nás informuje o závažné distinkci mezi formálním a neformálním stylem a ještě specifitěji o distinkci mezi "neutrálním" rutinním neformálním konverzačním stylem a stylem konverzačním kontextově příznakovým v rámci komunikace v uzavřených skupinách o vysokém stupni vzájemné důvěry mezi jejich členy*" (str. 257). Tento závěr se bude zdát potvrzen i rozporem zjištěným v užívání *boludo* proti *che* ve prospěch *boludo* u vyšší třídy (str. 304 a 305). U vztahu k sociálním proměnným (kap. 8.6) představuje autorka možná vysvětlení častého používání *boludo* u věkové skupiny v nejproduktivnější fázi života – což je proti dosavadním studiím, které považovaly marker *boludo* jako typický pro mluvu mladých. Je chvályhodné, že autorka vedle svých závěrů přináší i zamyšlení se nad možnými zkresleními výsledků či nad jinými eventuálními výklady; svědčí to o zdravém a etickém přístupu, který v sobě kombinuje sebejistotu i pokoru.

Kvantitativní zpracování vzorku pak poskytuje rozsáhlá kapitola 9, kde se autorka snaží ověřit obvyklé přisuzování používání *boludo* mladým lidem. Proto se snaží "*kvantitativně otestovat, zda je věk jedinou relevantní proměnnou mající dopad na opakovaný výskyt boludo, a v opačném případě odhalit, jaké další faktory ovlivňují sociolingvistickou povahu tohoto markeru,*" (str. 266). Následuje podrobný popis stylových variací a *style-shifting* – kterému pak autorka připisuje hlavní roli pro zvýšenou frekvenci užití. Výsledky jsou zaneseny do návodných tabulek a grafů.

Zajímavou je také kapitola 10, ve které se velice podrobně a z různých hledisek srovnávají markery *che* a *boludo*, u nichž autorka konstatuje rozdílnost danou restrikcemi z důvodů hierarchie a zdvořilosti. Všechny kvalitativní i kvantitativní analýzy jsou doplněny metodou introspekce, která poskytuje cenný náhled rodilého mluvčího-pozorovaného na zjištěné výsledky.

Pro účely obhajoby pokládám autorce následující dotazy:

1. Zaujalo mě, že autorka považuje za jednu ze základních znalostí z hlediska pragmatiky mluvní akty. Ve svých analýzách s nimi (z pochopitelných důvodů – rozsahu) nepracuje (str. 111). Setkala se ve svých vzorcích však nějakou souvislostí mezi typem

- ilokučního aktu a výskytem *che/boludo*? Byly by nějaké typy ilokučních aktů "náchylné" či "odmítavé" k přítomnosti těchto ukazatelů?
2. Na str. 237 se vysvětluje užití *boludo* pro účely "*být dělicí osou dvou repetitivních nebo synonymních výpovědí či alespoň rekurzivních konstrukcí a zesilovat tak jejich zvláštní rétoricko-stylistický příznak*", následuje příklad (26). Je skutečně možné uvažovat o záměrném použití **stylistko-rétorickém**? Nejednalo by se spíše o případ, kdy mluvčí použije marker jako výplň, pro rozmyšlení toho, co bude následovat – tedy jakousi slovní vatu (*muletilla*)?
 3. Podobně, ohledně jazykových funkcí (str. 253): autorka je vztahuje k Jakobsonovu dělení. Lze však skutečně hovořit o **funkci metajazykové** (či metadiskurzivní, metakomunikační), která promluvu strukturuje a poskytuje vodítka a je tudíž prostředkem záměrným a kontrolovaným?

Závěrem bych chtěla pouze konstatovat, že Mgr. Markéta Šmídová dle mého názoru v plné šíři prokázala schopnost vědeckého přístupu, a že její disertační práce představuje značný přínos nejen v oblasti romanistiky, ale také v oblasti obecné lingvistiky. Práce vyniká precizním přístupem k jazykovému vzorku, neobvyklým vzhledem do dané problematiky a hlubokou znalostí metodologických přístupů, které autorce umožnily vytvořit logický a ucelený model pro analýzu a které zároveň poskytly prostor, aby se plně projevila autorčina erudice, etická vědecká práce a schopnost hluboké abstraktní úvahy.

S uvážením všeho výše řečeného, s vědomím plné zodpovědnosti a s radostí práci Mgr. Markéty Šmídové jednoznačně **doporučuji k obhajobě jako podklad pro získání titulu Ph.D.**

V Českých Budějovicích, dne 3. ledna 2020.

doc. Mgr. Miroslava Aurová, PhD.
Ústav romanistiky Filozofické fakulty
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Markéty Šmídové na téma

**Teoretické a metodologické problémy sociolingvistické analýzy
konverzačních markerů: *boludo* v argentinské španělštině
(vedoucí práce doc. PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.)
Ústav romanistiky, FF JU v Českých Budějovicích, 2019**

vypracovala doc. Mgr. Miroslava Aurová, PhD.

Předkládaná disertační práce se zabývá konverzačním markerem *boludo* užívaným v argentinské španělštině (příhodně *porteňštině*, viz objasnění termínu str. 204), k jehož analýze přistupuje autorka z perspektivy sociolingvistické, ač v kombinaci s jinými teoretickými přístupy a ve srovnání s jiným markerem – *che*. Nicméně analýza používání tohoto markeru není jediným a hlavním cílem: tento jazykový prvek zde slouží nejen jako předmět sociolingvistické analýzy, nýbrž jako prostředek pro ilustraci teoretických a metodologických potíží, které mohou nastat (a nastávají), je-li předmětem sociolingvistického výzkumného zájmu jazyková jednotka jiného řádu, než který bývá obvykle analyzován. Jak totiž vysvětluje autorka, volba konverzačního ukazatele bývá v sociologických pracích spíše sporadická a metodologie aplikovaná na jednotky fonologické či morfosyntaktické, nemusí být při automatickém uplatnění vhodná. Z tohoto důvodu je autorčiným cílem "*poukázat na jednotlivé obtíže a sporné otázky, popsat je a nakonec celý výzkumný proces (sběr dat, analýzu a následné vyhodnocení výsledků) ilustrovat na vybraném konverzačním markeru,*" (str. 12). A dále: "*vyústěním rozvahy nad metodologickými problémy je pak pokus o návrh modelu výzkumného přístupu, jímž se budeme řídit při vlastních analýzách,*" (str. 13). Ohledně výše zmíněné kombinace přístupů je později upřesněno, že "*naším cílem totiž není při analýzách vycházet z jediného přístupu k markerům, který by byl vymezen jedním autorem či jedním kolektivem autorů, ale naopak vybudovat si alespoň částečně přístup svébytný (teoretický i metodologický) [...],*" (str. 114).

Autorka přistupuje ke svému záměru opřena o bibliografii, jejíž šíře zaujme na první pohled, a vybavena úctyhodnou erudicí, která ji dovoluje pohybovat se suverénně na poli sociologie, konverzační analýzy a analýzy diskurzu. Poukazuje na nutnost interdisciplinárního přístupu a sama jej efektivně a zdařile aplikuje, přičemž konverzační ukazatelé jsou skutečně průsečíkem výše zmíněných teoretických paradigmat, napříč kterými "*prochází všudypřítomný předmět pragmatiky (či pragmalingvistiky),*" (str. 19).

Práce je rozsáhlá, bez resumé a příloh čítá 329 stran, nicméně příjemce nenabývá pocitu nadbytečnosti některých informací; naopak text je předkládán ve svižné a promyšlené argumentační linii a poskytuje čtenáři dílčí shrnutí; pozice autorky, včetně připomínek a pochybností, je vždy patrná a srozumitelná. Práce se rozpadá do celkem 10 logicky řazených kapitol. První polovina práce (kapitoly 1-5, cca 160 stran) pojednává o konkrétních teoretických přístupech, do jejichž průniku autorka konverzační markery situuje: tedy o konverzační analýze (kap. 2), o analýze diskurzu (kap. 3) a o sociolingvistice (kap. 4). Každý z těchto oddílů je výborně sestavenou syntézou mnoha poznatků z daných oborů, jejich historie a základních pojmů, což dokazuje dle mého názoru autorčinu nadstandardní připravenost a naprosté zvládnutí materie. Ještě cennější jsou závěry oddílů, v nichž autorka zdůvodňuje, čím jednotlivá teoretická paradigmatata mohou být přínosná pro analýzu konverzačních ukazatelů, které aspekty je vhodné použít pro pozorování konverzačních markerů a začlenit je i do sociolingvistické analýzy, které aspekty jsou v případném rozporu a které aspekty naopak to které paradigma nezohledňuje. Kupříkladu u konverzační analýzy (CA) se poukazuje na skutečnost, že konverzační ukazatelé jako předmět analýzy se zrodily jako "vedlejší" produkt analýzy konverzační struktury (str. 40). Autorka příhodně poznamenává, že *"cíle CA jsou více strukturální a orientované na univerzálie a metoda unmotivated inquiry není kompatibilní s apriorním zájmem o výzkum konkrétních jazykových jednotek"* (str. 41). Naopak ale pro autorku může být konverzační analýza *"efektivním nástrojem pro identifikaci míst jejich výskytu v konverzaci, tedy indikátorem jejich distribuce, a zároveň naznačovat funkce, které mohou plnit v rámci systému střídání replík,"* (str. 41).

U analýzy diskurzu (AD) autorka upozorňuje na problémy vymezení AD spojené s formalisticko-funkční opozicí a s vymezením vůči textové lingvistice. Pro výzkum konverzačních markerů, identifikaci jejich vlastností a funkcí, je podle ní z hlediska pragmatického nezbytná základní znalost mluvních aktů, implikatur a inferencí, koncepce kontextu a optimální relevance a ostenze. Do tohoto oddílu včleňuje autorka pasáž o vokativech, tedy konverzačních markerech s apelativní/vokativní funkcí, jakými jsou právě *boludo* a *che*; polemizuje například s tripozičním systémem vokativů (str. 123).

Vzhledem k zaměření, které vyplývá z názvu práce, je nakonec zařazen oddíl věnovaný sociolingvistice: představují se zde konceptuální rozdíly sociolingvistických škol (interpretativní a variační), uvažuje se nad metodou sběru dat. Precizní promyšlení jednotlivých dílčích aspektů poskytuje autorce solidní východisko i jistotu pro rozhodnutí o vlastním vzorku, tedy konverzačních markerech, ohledně kterých konstatuje, že *"sociologický výzkum proměnných diskurzivního či konverzačního řádu [...] prozatím těší pouze omezenému zájmu a není zaběhnutým standardem. Navíc s sebou přináší řadu metodologických komplikací, kterým badatelé nevěnovali příliš pozornosti,"* (str. 174).

Zmíněné tři oddíly představují hutný výklad, v němž autorka předkládá v rychlém sledu mnoho různých aspektů, ale jak jsem již uvedla, příjemce se v textu neztrácí: autorka čtenáře textem vhodně provází, opakovaně rekapituluje řečené a

pokud se objeví nový koncept, porovnává jej s předchozími. To vše podtrhuje značná stylistická zručnost, s níž autorka dokazuje soustředěný postup, který u takto rozsáhlých textů nebývá běžný (byť je vítaný a žádoucí).

Po představení základních disciplín, jejich metodologie, základních pojmů atp., přichází kapitola nazvaná *Metodologické problémy sociologické analýzy markerů* (kap. 6), v níž je vynikajícím způsobem shrnuto dosud řečené, navíc vždy s ohledem na problematiku konverzačních ukazatelů: autorka rekapituluje, které metodologické aspekty mohou být relevantní pro studium konverzačních markerů. Zároveň jsou zde předloženy základní hypotézy ohledně vlastní metodologie: postupná analytická strategie (prostupnost fáze sběru dat a (pre)analýzy) a kombinace typů pozorování (aktivní přímé, zúčastněné, anonymní). Autorka se rovněž zamýšlí nad specifičností výzkumu konverzačních markerů, přičemž poukazuje na nízký počet sociolingvistických studií (které jsou obvykle zaměřené na fonologickou či lexikální stránku), na polyfunkčnost a kontextovou flexibilitu konverzačních ukazatelů, problematiku zachycení každodenní konverzace (problém manipulace mluvčím) a na problematiku (ne)použití sledovaného markeru – nepravá variace (str. 183). Také je zde představen návrh přístupu – metody analýzy s konkrétním zaměřením na konverzační jevy, který bude v následujícím aplikován na vlastní vzorek.

Markétu Šmídovou v tomto ohledu charakterizuje eklektismus: sama zdůrazňuje nutnost triangulace dat, ale v podstatě sama volí triangulaci teoreticko-metodologickou, kdy vybírá a kombinuje nejadekvátnější dílčí koncepce, které přetavuje do jednoho nového celku. Autorka odvážně ukotvila svůj výzkum mezi několika teoretických přístupů, s vědomím výhod a zároveň možné slepoty každého z nich, i s rizikem možného terminologického roztržštění: výzkum však stojí pevně rozkročen mezi vhodnými dílčími teoriemi sociolingvistiky, konverzační analýzy a analýzy diskurzu. Z textu lze ovšem vytušit, že některé koncepty jsou jí bližší: inspiraci i tmelící materiál našla v teorii relevance, kterou vhodně doplňuje výše zmíněné.

V dosavadním výkladu se postupně objevují hypotézy, zejména tam, kde autorka pochybuje o navržených definicích, klasifikacích apod. očekává potvrzení či vyvrácení až na základě vzorku. Dle mého názoru je tento způsob, heuristický v určité fázi, zajímavý a sympatický, neboť umožňuje otevřený dialog mezi hypotézou a empirií – mezi oběma stranami je obousměrná komunikace a možné vzájemné ovlivňování. Autorka tento postup otevřeně přiznává: "*mnohá relevantní teoreticko-metodologická fakta mohou vyvstat až v průběhu samotných analýz [...] (str. 111)*". Lze říci, že implicitně, ale i explicitně, prosvítá základní *modus operandi* Markéty Šmídové. Kritický duch nedovoluje autorce zaujmout apriorní stanovisko, zároveň ji nutí hledat takový popis modelu, který by byl velmi flexibilní, přitom přesný a s dostatečnou vypovídající hodnotou, i za cenu opuštění pohodlných a ověřených kritérií a za rizika spojená se zahazením vlastních hypotéz.

Z těchto úvah pak vzniká design a realizace projektu výzkumu. Z předloženého modelu a z úvah, které jej doprovází, je patrné precizní promyšlení všech možných aspektů, včetně kritických bodů; autorka s kritickým náhledem ví o každém svém kroku a návodně instruuje příjemce. Nejprve na cca 120 stránkách popisuje historii realizace svého výzkumu (kap.7) a poté přistupuje k analýzám kvalitativním (kap. 8) a kvantitativním (kap. 9). V nich přináší popisy dle jednotlivých identifikovaných pozic, u nichž jsou identifikovány konverzační mechanismy (kap. 8.2), relevance a inference (8.3) a funkce (8.4). K obsahu zde nemám připomínky, argumenty a závěry přijímám jako dobře zdůvodněné. Snad bych v této části ocenila nějaké vizuální shrnutí s byť minimální kvantifikací (přestože je mi jasné, že v této části se jedná zejména o analýzu kvalitativní). Výklad pokračuje analýzou zdvořilosti, hierarchie a solidarity; autorka zde konstatuje, že "*síla markeru boludo však tkví především v jeho sociálně indikačním potenciálu*" [...] a "*zejména na mikroúrovní nás informuje o závažné distinkci mezi formálním a neformálním stylem a ještě specifitěji o distinkci mezi "neutrálním" rutinním neformálním konverzačním stylem a stylem konverzačním kontextově příznakovým v rámci komunikace v uzavřených skupinách o vysokém stupni vzájemné důvěry mezi jejich členy*" (str. 257). Tento závěr se bude zdát potvrzen i rozparem zjištěným v užívání *boludo* proti *che* ve prospěch *boludo* u vyšší třídy (str. 304 a 305). U vztahu k sociálním proměnným (kap. 8.6) představuje autorka možná vysvětlení častého používání *boludo* u věkové skupiny v nejproduktivnější fázi života – což je proti dosavadním studiím, které považovaly marker *boludo* jako typický pro mluvu mladých. Je chvályhodné, že autorka vedle svých závěrů přináší i zamyšlení se nad možnými zkresleními výsledků či nad jinými eventuálními výklady; svědčí to o zdravém a etickém přístupu, který v sobě kombinuje sebejistotu i pokoru.

Kvantitativní zpracování vzorku pak poskytuje rozsáhlá kapitola 9, kde se autorka snaží ověřit obvyklé přisuzování používání *boludo* mladým lidem. Proto se snaží "*kvantitativně otestovat, zda je věk jedinou relevantní proměnnou mající dopad na opakovaný výskyt boludo, a v opačném případě odhalit, jaké další faktory ovlivňují sociolingvistickou povahu tohoto markeru,*" (str. 266). Následuje podrobný popis stylových variací a *style-shifting* – kterému pak autorka připisuje hlavní roli pro zvýšenou frekvenci užití. Výsledky jsou zaneseny do návodných tabulek a grafů.

Zajímavou je také kapitola 10, ve které se velice podrobně a z různých hledisek srovnávají markery *che* a *boludo*, u nichž autorka konstatuje rozdílnost danou restrikcemi z důvodů hierarchie a zdvořilosti. Všechny kvalitativní i kvantitativní analýzy jsou doplněny metodou introspekce, která poskytuje cenný náhled rodilého mluvčího-pozorovaného na zjištěné výsledky.

Pro účely obhajoby pokládám autorce následující dotazy:

1. Zaujalo mě, že autorka považuje za jednu ze základních znalostí z hlediska pragmatiky mluvní akty. Ve svých analýzách s nimi (z pochopitelných důvodů – rozsahu) nepracuje (str. 111). Setkala se ve svých vzorcích však nějakou souvislostí mezi typem

- ilokučního aktu a výskytem *che/boludo*? Byly by nějaké typy ilokučních aktů "náchylné" či "odmítavé" k přítomnosti těchto ukazatelů?
2. Na str. 237 se vysvětluje užití *boludo* pro účely "*být dělicí osou dvou repetitivních nebo synonymních výpovědí či alespoň rekurzivních konstrukcí a zesilovat tak jejich zvláštní rétoricko-stylistický příznak*", následuje příklad (26). Je skutečně možné uvažovat o záměrném použití **stylistko-rétorickém**? Nejednalo by se spíše o případ, kdy mluvčí použije marker jako výplň, pro rozmyšlení toho, co bude následovat – tedy jakousi slovní vatu (*muletilla*)?
 3. Podobně, ohledně jazykových funkcí (str. 253): autorka je vztahuje k Jakobsonovu dělení. Lze však skutečně hovořit o **funkci metajazykové** (či metadiskurzivní, metakomunikační), která promluvu strukturuje a poskytuje vodítka a je tudíž prostředkem záměrným a kontrolovaným?

Závěrem bych chtěla pouze konstatovat, že Mgr. Markéta Šmídová dle mého názoru v plné šíři prokázala schopnost vědeckého přístupu, a že její disertační práce představuje značný přínos nejen v oblasti romanistiky, ale také v oblasti obecné lingvistiky. Práce vyniká precizním přístupem k jazykovému vzorku, neobvyklým vzhledem do dané problematiky a hlubokou znalostí metodologických přístupů, které autorce umožnily vytvořit logický a ucelený model pro analýzu a které zároveň poskytly prostor, aby se plně projevila autorčina erudice, etická vědecká práce a schopnost hluboké abstraktní úvahy.

S uvážením všeho výše řečeného, s vědomím plné zodpovědnosti a s radostí práci Mgr. Markéty Šmídové jednoznačně **doporučuji k obhajobě jako podklad pro získání titulu Ph.D.**

V Českých Budějovicích, dne 3. ledna 2020.

doc. Mgr. Miroslava Aurová, PhD.
Ústav romanistiky Filozofické fakulty
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Markéty Šmídové na téma

**Teoretické a metodologické problémy sociolingvistické analýzy
konverzačních markerů: *boludo* v argentinské španělštině**

(vedoucí práce doc. PhDr. Ondřej Pešek, Ph.D.)

Ústav romanistiky, FF JU v Českých Budějovicích, 2019

vypracovala doc. Mgr. Miroslava Aurová, PhD.

Předkládaná disertační práce se zabývá konverzačním markerem *boludo* užívaným v argentinské španělštině (příhodně *porteňštině*, viz objasnění termínu str. 204), k jehož analýze přistupuje autorka z perspektivy sociolingvistické, ač v kombinaci s jinými teoretickými přístupy a ve srovnání s jiným markerem – *che*. Nicméně analýza používání tohoto markeru není jediným a hlavním cílem: tento jazykový prvek zde slouží nejen jako předmět sociolingvistické analýzy, nýbrž jako prostředek pro ilustraci teoretických a metodologických potíží, které mohou nastat (a nastávají), je-li předmětem sociolingvistického výzkumného zájmu jazyková jednotka jiného řádu, než který bývá obvykle analyzován. Jak totiž vysvětluje autorka, volba konverzačního ukazatele bývá v sociologických pracích spíše sporadická a metodologie aplikovaná na jednotky fonologické či morfosyntaktické, nemusí být při automatickém uplatnění vhodná. Z tohoto důvodu je autorčiným cílem "*poukázat na jednotlivé obtíže a sporné otázky, popsat je a nakonec celý výzkumný proces (sběr dat, analýzu a následné vyhodnocení výsledků) ilustrovat na vybraném konverzačním markeru,*" (str. 12). A dále: "*vyústěním rozvahy nad metodologickými problémy je pak pokus o návrh modelu výzkumného přístupu, jímž se budeme řídit při vlastních analýzách,*" (str. 13). Ohledně výše zmíněné kombinace přístupů je později upřesněno, že "*naším cílem totiž není při analýzách vycházet z jediného přístupu k markerům, který by byl vymezen jedním autorem či jedním kolektivem autorů, ale naopak vybudovat si alespoň částečně přístup svébytný (teoretický i metodologický) [...],*" (str. 114).

Autorka přistupuje ke svému záměru opřena o bibliografii, jejíž šíře zaujme na první pohled, a vybavena úctyhodnou erudicí, která ji dovoluje pohybovat se suverénně na poli sociologie, konverzační analýzy a analýzy diskurzu. Poukazuje na nutnost interdisciplinárního přístupu a sama jej efektivně a zdařile aplikuje, přičemž konverzační ukazatelé jsou skutečně průsečíkem výše zmíněných teoretických paradigmat, napříč kterými "*prochází všudypřítomný předmět pragmatiky (či pragmalingvistiky),*" (str. 19).

Práce je rozsáhlá, bez resumé a příloh čítá 329 stran, nicméně příjemce nenabývá pocitu nadbytečnosti některých informací; naopak text je předkládán ve svižné a promyšlené argumentační linii a poskytuje čtenáři dílčí shrnutí; pozice autorky, včetně připomínek a pochybností, je vždy patrná a srozumitelná. Práce se rozpadá do celkem 10 logicky řazených kapitol. První polovina práce (kapitoly 1-5, cca 160 stran) pojednává o konkrétních teoretických přístupech, do jejichž průniku autorka konverzační markery situuje: tedy o konverzační analýze (kap. 2), o analýze diskurzu (kap. 3) a o sociolingvistice (kap. 4). Každý z těchto oddílů je výborně sestavenou syntézou mnoha poznatků z daných oborů, jejich historie a základních pojmů, což dokazuje dle mého názoru autorčinu nadstandardní připravenost a naprosté zvládnutí materie. Ještě cennější jsou závěry oddílů, v nichž autorka zdůvodňuje, čím jednotlivá teoretická paradigmatata mohou být přínosná pro analýzu konverzačních ukazatelů, které aspekty je vhodné použít pro pozorování konverzačních markerů a začlenit je i do sociolingvistické analýzy, které aspekty jsou v případném rozporu a které aspekty naopak to které paradigma nezohledňuje. Kupříkladu u konverzační analýzy (CA) se poukazuje na skutečnost, že konverzační ukazatelé jako předmět analýzy se zrodily jako "vedlejší" produkt analýzy konverzační struktury (str. 40). Autorka příhodně poznamenává, že "*cíle CA jsou více strukturální a orientované na univerzálie a metoda unmotivated inquiry není kompatibilní s apriorním zájmem o výzkum konkrétních jazykových jednotek*" (str. 41). Naopak ale pro autorku může být konverzační analýza "*efektivním nástrojem pro identifikaci míst jejich výskytu v konverzaci, tedy indikátorem jejich distribuce, a zároveň naznačovat funkce, které mohou plnit v rámci systému střídání replik,*" (str. 41).

U analýzy diskurzu (AD) autorka upozorňuje na problémy vymezení AD spojené s formalisticko-funkční opozicí a s vymezením vůči textové lingvistice. Pro výzkum konverzačních markerů, identifikaci jejich vlastností a funkcí, je podle ní z hlediska pragmatického nezbytná základní znalost mluvních aktů, implikatur a inferencí, koncepce kontextu a optimální relevance a ostenze. Do tohoto oddílu včleňuje autorka pasáž o vokativěch, tedy konverzačních markerech s apelativní/vokativní funkcí, jakými jsou právě *boludo* a *che*; polemizuje například s tripozičním systémem vokativů (str. 123).

Vzhledem k zaměření, které vyplývá z názvu práce, je nakonec zařazen oddíl věnovaný sociolingvistice: představují se zde konceptuální rozdíly sociolingvistických škol (interpretativní a variační), uvažuje se nad metodou sběru dat. Precizní promyšlení jednotlivých dílčích aspektů poskytuje autorce solidní východisko i jistotu pro rozhodnutí o vlastním vzorku, tedy konverzačních markerech, ohledně kterých konstatuje, že "*sociologický výzkum proměnných diskurzivního či konverzačního řádu [...] prozatím těší pouze omezenému zájmu a není zaběhnutým standardem. Navíc s sebou přináší řadu metodologických komplikací, kterým badatelé nevěnovali příliš pozornosti,*" (str. 174).

Zmíněné tři oddíly představují hutný výklad, v němž autorka předkládá v rychlém sledu mnoho různých aspektů, ale jak jsem již uvedla, příjemce se v textu neztrácí: autorka čtenáře textem vhodně provází, opakovaně rekapituluje řečené a

pokud se objeví nový koncept, porovnává jej s předchozími. To vše podtrhuje značná stylistická zručnost, s níž autorka dokazuje soustředěný postup, který u takto rozsáhlých textů nebývá běžný (byť je vítaný a žádoucí).

Po představení základních disciplín, jejich metodologie, základních pojmů atp., přichází kapitola nazvaná *Metodologické problémy sociologické analýzy markerů* (kap. 6), v níž je vynikajícím způsobem shrnuto dosud řečené, navíc vždy s ohledem na problematiku konverzačních ukazatelů: autorka rekapituluje, které metodologické aspekty mohou být relevantní pro studium konverzačních markerů. Zároveň jsou zde předloženy základní hypotézy ohledně vlastní metodologie: postupná analytická strategie (prostupnost fáze sběru dat a (pre)analýzy) a kombinace typů pozorování (aktivní přímé, zúčastněné, anonymní). Autorka se rovněž zamýšlí nad specifičností výzkumu konverzačních markerů, přičemž poukazuje na nízký počet sociolingvistických studií (které jsou obvykle zaměřené na fonologickou či lexikální stránku), na polyfunkčnost a kontextovou flexibilitu konverzačních ukazatelů, problematiku zachycení každodenní konverzace (problém manipulace mluvčím) a na problematiku (ne)použití sledovaného markeru – nepravá variace (str. 183). Také je zde představen návrh přístupu – metody analýzy s konkrétním zaměřením na konverzační jevy, který bude v následujícím aplikován na vlastní vzorek.

Markétu Šmídovou v tomto ohledu charakterizuje eklektismus: sama zdůrazňuje nutnost triangulace dat, ale v podstatě sama volí triangulaci teoreticko-metodologickou, kdy vybírá a kombinuje nejadekvátnější dílčí koncepce, které přetavuje do jednoho nového celku. Autorka odvážně ukotvila svůj výzkum mezi několika teoretických přístupů, s vědomím výhod a zároveň možné slepoty každého z nich, i s rizikem možného terminologického roztržštění: výzkum však stojí pevně rozkročen mezi vhodnými dílčími teoriemi sociolingvistiky, konverzační analýzy a analýzy diskurzu. Z textu lze ovšem vytušit, že některé koncepty jsou jí bližší: inspiraci i tmelící materiál našla v teorii relevance, kterou vhodně doplňuje výše zmíněné.

V dosavadním výkladu se postupně objevují hypotézy, zejména tam, kde autorka pochybuje o navržených definicích, klasifikacích apod. očekává potvrzení či vyvrácení až na základě vzorku. Dle mého názoru je tento způsob, heuristický v určité fázi, zajímavý a sympatický, neboť umožňuje otevřený dialog mezi hypotézou a empirií – mezi oběma stranami je obousměrná komunikace a možné vzájemné ovlivňování. Autorka tento postup otevřeně přiznává: "*mnohá relevantní teoreticko-metodologická fakta mohou vyvstat až v průběhu samotných analýz [...] (str. 111)*". Lze říci, že implicitně, ale i explicitně, prosvítá základní *modus operandi* Markéty Šmídové. Kritický duch nedovoluje autorce zaujmout apriorní stanovisko, zároveň ji nutí hledat takový popis modelu, který by byl velmi flexibilní, přitom přesný a s dostatečnou vypovídající hodnotou, i za cenu opuštění pohodlných a ověřených kritérií a za rizika spojená se zahazením vlastních hypotéz.

Z těchto úvah pak vzniká design a realizace projektu výzkumu. Z předloženého modelu a z úvah, které jej doprovází, je patrné precizní promyšlení všech možných aspektů, včetně kritických bodů; autorka s kritickým náhledem ví o každém svém kroku a návodně instruuje příjemce. Nejprve na cca 120 stránkách popisuje historii realizace svého výzkumu (kap.7) a poté přistupuje k analýzám kvalitativním (kap. 8) a kvantitativním (kap. 9). V nich přináší popisy dle jednotlivých identifikovaných pozic, u nichž jsou identifikovány konverzační mechanismy (kap. 8.2), relevance a inference (8.3) a funkce (8.4). K obsahu zde nemám připomínky, argumenty a závěry přijímám jako dobře zdůvodněné. Snad bych v této části ocenila nějaké vizuální shrnutí s byť minimální kvantifikací (přestože je mi jasné, že v této části se jedná zejména o analýzu kvalitativní). Výklad pokračuje analýzou zdvořilosti, hierarchie a solidarity; autorka zde konstatuje, že "*síla markeru boludo však tkví především v jeho sociálně indikačním potenciálu*" [...] a "*zejména na mikroúrovní nás informuje o závažné distinkci mezi formálním a neformálním stylem a ještě specifitěji o distinkci mezi "neutrálním" rutinním neformálním konverzačním stylem a stylem konverzačním kontextově příznakovým v rámci komunikace v uzavřených skupinách o vysokém stupni vzájemné důvěry mezi jejich členy*" (str. 257). Tento závěr se bude zdát potvrzen i rozporem zjištěným v užívání *boludo* proti *che* ve prospěch *boludo* u vyšší třídy (str. 304 a 305). U vztahu k sociálním proměnným (kap. 8.6) představuje autorka možná vysvětlení častého používání *boludo* u věkové skupiny v nejproduktivnější fázi života – což je proti dosavadním studiím, které považovaly marker *boludo* jako typický pro mluvu mladých. Je chvályhodné, že autorka vedle svých závěrů přináší i zamyšlení se nad možnými zkresleními výsledků či nad jinými eventuálními výklady; svědčí to o zdravém a etickém přístupu, který v sobě kombinuje sebejistotu i pokoru.

Kvantitativní zpracování vzorku pak poskytuje rozsáhlá kapitola 9, kde se autorka snaží ověřit obvyklé přisuzování používání *boludo* mladým lidem. Proto se snaží "*kvantitativně otestovat, zda je věk jedinou relevantní proměnnou mající dopad na opakovaný výskyt boludo, a v opačném případě odhalit, jaké další faktory ovlivňují sociolingvistickou povahu tohoto markeru,*" (str. 266). Následuje podrobný popis stylových variací a *style-shifting* – kterému pak autorka připisuje hlavní roli pro zvýšenou frekvenci užití. Výsledky jsou zaneseny do návodných tabulek a grafů.

Zajímavou je také kapitola 10, ve které se velice podrobně a z různých hledisek srovnávají markery *che* a *boludo*, u nichž autorka konstatuje rozdílnost danou restrikcemi z důvodů hierarchie a zdvořilosti. Všechny kvalitativní i kvantitativní analýzy jsou doplněny metodou introspekce, která poskytuje cenný náhled rodilého mluvčího-pozorovaného na zjištěné výsledky.

Pro účely obhajoby pokládám autorce následující dotazy:

1. Zaujalo mě, že autorka považuje za jednu ze základních znalostí z hlediska pragmatiky mluvní akty. Ve svých analýzách s nimi (z pochopitelných důvodů – rozsahu) nepracuje (str. 111). Setkala se ve svých vzorcích však nějakou souvislostí mezi typem

- ilokučního aktu a výskytem *che/boludo*? Byly by nějaké typy ilokučních aktů "náchylné" či "odmítavé" k přítomnosti těchto ukazatelů?
2. Na str. 237 se vysvětluje užití *boludo* pro účely "*být dělicí osou dvou repetitivních nebo synonymních výpovědí či alespoň rekurzivních konstrukcí a zesilovat tak jejich zvláštní rétoricko-stylistický příznak*", následuje příklad (26). Je skutečně možné uvažovat o záměrném použití **stylistko-rétorickém**? Nejednalo by se spíše o případ, kdy mluvčí použije marker jako výplň, pro rozmyšlení toho, co bude následovat – tedy jakousi slovní vatu (*muletilla*)?
 3. Podobně, ohledně jazykových funkcí (str. 253): autorka je vztahuje k Jakobsonovu dělení. Lze však skutečně hovořit o **funkci metajazykové** (či metadiskurzivní, metakomunikační), která promluvu strukturuje a poskytuje vodítka a je tudíž prostředkem záměrným a kontrolovaným?

Závěrem bych chtěla pouze konstatovat, že Mgr. Markéta Šmídová dle mého názoru v plné šíři prokázala schopnost vědeckého přístupu, a že její disertační práce představuje značný přínos nejen v oblasti romanistiky, ale také v oblasti obecné lingvistiky. Práce vyniká precizním přístupem k jazykovému vzorku, neobvyklým vzhledem do dané problematiky a hlubokou znalostí metodologických přístupů, které autorce umožnily vytvořit logický a ucelený model pro analýzu a které zároveň poskytly prostor, aby se plně projevila autorčina erudice, etická vědecká práce a schopnost hluboké abstraktní úvahy.

S uvážením všeho výše řečeného, s vědomím plné zodpovědnosti a s radostí práci Mgr. Markéty Šmídové jednoznačně **doporučuji k obhajobě jako podklad pro získání titulu Ph.D.**

V Českých Budějovicích, dne 3. ledna 2020.

doc. Mgr. Miroslava Aurová, PhD.
Ústav romanistiky Filozofické fakulty
Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích